

ประเพณีบุญข้าวสาก : การทำบุญของชาวหนองกงเขิน อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

วานิช หมั่นไธสง

ชาวหนองกงเขิน

ประวัติความเป็นมา ตำบลหนองกงเขิน แบ่งแยกเขตการปกครองเมื่อปี พ.ศ.2518 ออกจากตำบลนาหว้า ปัจจุบันเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกุเวียง ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านหนองกงเขิน หมู่ 2 บ้านหนองโน หมู่ 3 บ้านโนนพัฒนา หมู่ 4 บ้านหนองกระเดา หมู่ 5 บ้านหนองกระແห่ง หมู่ 6 บ้านโนนศิลา หมู่ 7 บ้านโนนม่วง หมู่ 8 บ้านหนองกงเขิน หมู่ 9 บ้านน้ำเขิน สภาพทั่วไปของตำบล สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินเป็นดินร่วนปนทราย ค่อนข้างแห้งแล้งเหมาะแก่การทำการเกษตร อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลนาหว้า อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลกุดขอนแก่น อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอกุเวียง และ ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลหนองกงธาร อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น อาชีพของตำบล อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม รับจ้างและประมง (บ้านหนองกงเขิน,2558 : เว็บไซต์)

ความเชื่อของหมู่บ้าน

การทำบุญข้าวสาก ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นการทำบุญไปให้บุพการีที่ล่วงลับไปแล้ว และให้ตนเองมีความสุขความเจริญ ก่อนถึงวันขึ้นทำบุญ ต่างพากันจัดหาของจะทำบุญข้าวสาก เช่น หมาก พลู บุหรี่ และอาหารต่างๆที่มีในหมู่บ้าน พอถึงวันก็จัดทำ สิ่งที่ทำมี 2 ประเภท คือ ห่อข้าวใหญ่ ซึ่งต้องเอาไปถวายพระสงฆ์ เอาใบตองกล้วยห่อข้าวเหนียวหนึ่งสูกแล้ว ใบห่อข้าวจะห่อปิ้งปลา และน้ำพริก และห่อข้าวน้อย ซึ่งจะนำไปส่งผีปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว การห่อจะห่อเป็น 2 อย่าง หนึ่งใส่ของรวมกับข้าว มีปิ้งปลา โดยมากเป็นอาหารแห้ง น้ำพริก ปลาร้า รวมทั้งของหวาน อีกส่วนหนึ่งเป็นบุหรี่ หมากพลู แล้วเย็บติดกัน (ทองจันทร์ ตรีชาติ,2561 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 1 ห่อข้าวและห่อบุหรีหมากพลู

ภาพที่ 2 เย็บห่อข้าวติดกันเป็นคู่

ในการทำบุญข้าวสากนี้เป็นเรื่องที่ คนอีสานใส่ใจมากกว่าบุญข้าวประดับดิน เพราะว่า เป็นเรื่องของความเชื่อที่ว่า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่ พระยายมกิบาลเปิด ขุมนรกให้สัตว์นรก ได้ มารับส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติพี่น้องที่ อยู่ในมนุษย์โลก ตั้งแต่เที่ยง ค่ำถึงวันขึ้น 14 ค่ำ ไปจนถึงเที่ยงคืนวันขึ้น 15 ค่ำ เมื่อพวกเปรตหรือสัตว์นรกเหล่านั้นมา รับส่วนบุญจากญาติพี่น้องที่ อยู่ในมนุษย์โลก พวกที่ได้รับบุญกุศล พวกที่ เกิดจากการทำบุญข้าวสากนนี้ก็อวยพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสิ่งที่ต้องการและ ปราศรณา ในทางตรงข้าม ถ้าหากว่ามาแล้วเกิดไม่ได้ส่วนบุญอะไรเลยก็จะน้อยเนื้อต่ำใจว่า ลูกหลานไม่ใส่ใจถึงแม้ว่าผู้อื่นไม่ใช่ญาติสายโลหิตจะอุทิศแผ่ส่วนบุญไปให้ ก็ได้ แต่เลย ไบตองห่อข้าวสากเท่านั้น ซึ่งไม่ถึงกับ อิ่มท้องอะไรเลยก็ได้สาปลูกแข่งหลานที่ไม่เอาใจใส่ มัวแต่แย่งทรัพย์สมบัติมรดก ที่เขาหามาในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่จนกระทั่งล้มผู้มีพระคุณ (พระมหาเปรม โอภาโส. 2541 : 40)

การทำบุญข้าวสาก

เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ได้มีการจัดเตรียมเรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์ทางวัดจะตักลงให้สัญญาณ ต่างก็จัดสิ่งของต่างๆ ลงในถาด มีห่อข้าวใหญ่ ห่อข้าวน้อย ทุกคนจะนำเอาห่อข้าวใหญ่ไปจัดไว้ที่ถาดใหญ่หรือสำหรับรวมกัน แล้วก็เริ่มพิธี มีการไหว้พระสวดมนต์ รับศีลเสร็จ กล่าวคำถวายข้าวสากพอกกล่าวจบ พระสงฆ์กล่าวอุบโลภัน จากนั้นก็มีการแจกห่อข้าวใหญ่แก่ภิกษุสามเณร หลังจากนั้นก็กล่าว คำถวายห่อข้าวน้อย แล้วต่างก็พากันนำเอาห่อข้าวน้อยไปวางตามเจดีย์ ต้นไม้ กิ่งไม้ในบริเวณวัด แล้วต่างก็พากันแย่งชิงเอาห่อข้าวที่ตนวางไว้ เพื่อจะนำเอาไปให้ผีหัวไร่ปลายนาของตน อันเป็นศิริมงคลแก่ไร่นา เป็นเสร็จพิธีทำบุญข้าวสาก (สมจิตร หมั่นไธสง, 2561 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 3 วางห่อข้าวลงในถาด

ภาพที่ 4 พระสงฆ์ทำพิธี

ภาพที่ 5 พระสงฆ์ทำพิธี

ภาพที่ 6 เตรียมนำข้าวสากไปวางไว้ตามบริเวณวัด

ในบางท้องถิ่น จะมีการทำข้าวสากหรือฉลากภัตนี้เป็นลักษณะห่อ ด้วยใบตองกล้วย เอาไม้ กัดหัวกลัดท้าย มีรูปลักษณ์คล้ายๆ กลีบข้าวต้ม แต่ไม่พับสันตอง เหมือนการห่อข้าวต้ม แล้วเย็บติดกันเป็นชุดๆ ภายในห่อนั้น บางห่อบรรจุหมาก พลูปหรี ข้าวต้มข้าวสาร ปลา เนื้อ เป็นต้น ซึ่งแต่ละห่อนั้นไม่ซ้ำกัน แล้วนำไปแขวนห้อยไว้ ตามต้นไม้หรือบริเวณวัด ในตอนเช้าตีกของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เสร็จแล้วจะมีการตีโปงกลอง ฆ้องระฆัง เป็นสัญญาณป่าวร้องให้เปรตมารับเอา พิธีเช่นนี้เรียกว่า แจกข้าวสาก หลังจากนั้นเป็นเรื่องของชาวบ้านที่จะเก็บคืนมา ในบางที่มีการแย่งกันเป็นที่สนุกสนาน ซึ่งตอนนี้ เรียกว่า ชิงเปรต หรือ แย่งข้าวสาก โดยมีความเชื่อถ้อยถันที่ผู้เฒ่าผู้แก่ ได้เล่าให้ฟังว่า ผู้ใดแย่งข้าวสากจากคนเปรตมากินจะเป็นคนที่อ้วนท้วนสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ใบตองที่ห่อข้าวสากก็เอามาเก็บไว้ตามไร่นาดากล่า (สถานที่เพาะข้าวกล้าก่อนปักดำ) เชื่อว่าจะทำให้ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ ตีฉะนั้น การทำบุญข้าวสากจึงเป็น ช่วงที่กำลังอุดมสมบูรณ์ สมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ ธัญญาหาร (พวงพิกุล มัชฌิมา, ม.ป.ป : 66)

ภาพที่ 7

นำข้าวสากไปแขวนห้อยไว้บริเวณวัด

ภาพที่ 8

นำข้าวสากไปแขวนห้อยตามต้นไม้

ภาพที่ 9

นำข้าวสากไปแขวนห้อยตามต้นไม้

ภาพที่ 10

นำข้าวสากไปไว้ตามไร่นา

อ้างอิง

- พระมหาเปรม โอภาโส (ทองคำ). (2541). **ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ :
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พวงพิกุล มัชฌิมา. (2537). **บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากบ้านกุตรัง ตำบลกุตรัง อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ : การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.
- บ้านหนองกุ้งเขิน**. (2558). ค้นเมื่อ 26 เมษายน 2561, จาก <http://www.thaitambon.com>
- ทองจันทร์ ตรีชาลี. (25 เมษายน 2561). **สัมภาษณ์**. ชาวบ้านหนองกุ้งเขิน อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น
- สมจิตร หมั่นไธสง. (25 เมษายน 2561). **สัมภาษณ์**. ชาวบ้านหนองกุ้งเขิน อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น